

פרשת ויחי

לכאורה צריך ביאור:

ידוע¹ ששם הפרשה מבטא את תוכן הפרשה. מדוע איפוא נקראת פרשתנו בשם "ויחי", בשעה שהפרשה עוסקת בעיקר בפטירת יעקב מן העולם ובמאורעות הקשורים בכך?

ועוד יש לשאול: לכאורה, הפסוק שבו פותחת הפרשה – "ויחי יעקב בארץ מצרים", המתאר את שבע עשרה שנות חייו של יעקב במצרים – מתאים יותר לסיומה של פרשת ויגש, שבה מסופר על בואם של יעקב והשבטים למצרים; ואילו פרשה זו, העוסקת במיתת יעקב – היתה צריכה לפתוח בפסוק "ויקרבו ימי ישראל למות"!

והביאור בזה:

חיים אמיתיים הם חיים שיש להם קיום נצחי, ללא שינוי והפסק, כי "אמת" אין לה הפסק ואין בה שינוי; דבר שעתיד להיפסק אינו "אמת" אלא "כזב", כפי שמצינו במשנה² לעניין קידוש מי חטאת, שנהרות שזרימתם נפסקת – אפילו אחת לשבע שנים³ – קרויים "נהרות המכזבין", ומימיהם פסולים לקידוש מי חטאת, כיוון שאינם "מים חיים".

ומאחר שנצחיות אמיתית היא רק נצחיותו של הקב"ה – שהרי הנבראים אינם נצחיים, אלא כלים ואובדים – גם מקומם של החיים האמיתיים הוא אצל הקב"ה בלבד. וזהו שאמר הכתוב "וה' אלוקים אמת

1. ראה לעיל – פרשת חיי שרה ביאור א. פרשת נח ביאור א.

2. פרה פ"ח מ"ט.

3. והסיבה לכך שבמקרה שהמים נפסקים "לשנים רבות, יותר משבע", הם נחשבים ל"מים חיים" (רמב"ם הלכות פרה פ"ו הי"ב), אף שבסופו של דבר הם נפסקים – היא משום שכאשר מדובר בחפץ גשמי הנמצא בעולם הזה, גם הנצחיות הנדרשת ממנו היא מוגבלת, לפי ערך הבריאה. ומכיוון שבבריאה תקופה של שבע שנים

הוא אלוקים חיים", כלומר שמאחר שהקב"ה הוא האמת הנצחית, לכן הוא החיים האמיתיים. והדרך היחידה להגיע לחיים אמיתיים היא על-ידי דבקות תמידית באלקות, כפי שנאמר "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום"⁵.

ולפי זה יובן הטעם שנאמר "ויחי יעקב בארץ מצרים" דוקא בפרשה שבה מדובר על פטירתו של יעקב מן העולם, ולא זו בלבד אלא שהפרשה כולה נקראת בשם "ויחי":

כל עוד היה יעקב בחיים – לא ניתן היה לדעת אם אכן דבקותו בקב"ה היא תמידית, שהרי שנינו "אל תאמין בעצמך עד יום מותך"⁶ (כלל שנאמר גם בנוגע לצדיקים), וממילא לא ניתן היה לדעת אם חיו הם חיים אמיתיים; ורק לאחר שיעקב נפטר מן העולם, ועמד בדבקותו בקב"ה למרות כל הצרות והנסיונות שעברו עליו בימי חייו, ואפילו בהיותו בארץ מצרים, "ערוות הארץ" – או אז ניתן לומר שיעקב אכן חי חיים אמיתיים ("ויחי יעקב").

*

נצחיות חייו של יעקב התבטאה גם בדבר נוסף – בכך ש"מטתו שלמה", כלומר שכל בניו הלכו בדרכו, ובכך נמשכו חייו באופן נצחי, גם לאחר פטירתו. וזהו פירוש דברי הגמרא "יעקב אבינו לא מת... מה זרעו בחיים אף הוא בחיים": העובדה שזרעו "בחיים", כלומר שהם ממשיכים את דבקותו של יעקב ב"אלוקים חיים" – מהווה המשך נצחי לחייו של יעקב עצמו.

ויש לומר, שהדבר נרמז בשני הפירושים שהביא רש"י על פסוק זה –

נחשבת ל"שמיטה" בפני עצמה (כמבואר במפרשי התורה ר"פ בהר) – די בכך שהמים אינם נפסקים למשך שבע שנים כדי שייחשבו ל"מים חיים".

4. ירמיהו י, י.

5. ואתחנן ד, ד.

6. אבות פ"ב מ"ד.

7. תענית ה. ב.

"למה פרשה זו סתומה? לפי שכיוון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, שהתחילו לשעבדם. דבר אחר: שביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו":

כאשר ישנו מצב של גלות ושעבוד ("נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מחמת השעבוד"), גלות כה ארוכה וקשה עד שאין רואים את קצה ("שביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו"), ואף על-פי כן ממשיכים בני ישראל ללכת בדרכו של יעקב אביהם – זוהי הוכחה לכך ש"זרעו באוצר החכמה" כלומר שזרעו של יעקב דבק בקב"ה כמו יעקב עצמו, ולכן "אף הוא בחיים".

(לקו"ש חט"ו ע' 427 ואילך)



ב

וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה (מז, כח)

"ויחי יעקב – למה פרשה זו סתומה? לפי שכיוון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, שהתחילו לשעבדם. דבר אחר: שביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו" (רש"י)

במדרש⁸ מובא פירוש נוסף – שפרשה זו סתומה מכיוון "שסתם ממנו כל צרות שבעולם", כלומר שמעת ביאת יעקב למצרים לא סבל עוד צרות וייסורים, שהיו מנת חלקו במשך ימי חייו.

וצריך להבין: מדוע לא הביא רש"י פירוש זה, שעל-פיו מתפרשת סתימת הפרשה במובן חיובי, ובחר בפירושים המפרשים זאת בצורה שלילית?

יתרה מזו: הפירוש השלישי – שלפיו סתימת הפרשה מלמדת על

המנוחה והשלווה שיעקב זכה להם במצרים – מתאים יותר משני הפירושים האחרים למשמעותו הפשוטה של הפסוק ושל הפסוקים הקודמים (שבסוף פרשת ויגש), העוסקים בישיבתם של יעקב ובניו במצרים!

ויש לומר:

כאשר ישנה "פרשה סתומה", הדעת נותנת שהרמז שבדבר קשור לתוכן הכללי של הפרשה, ולא לפסוקים שבתחילת הפרשה בלבד. ולכן אין רש"י מביא את פירוש המדרש "שסתם ממנו כל צרות שבעולם", שכן עניין זה קשור לפסוקים הראשונים של הפרשה בלבד, ולא לתוכן הפרשה כולה, העוסקת בפטירתו של יעקב ובמאורעות הקשורים בה.

(לקו"ש חט"ו ע' 423 ואילך) אוצר החכמה



ג

וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה (מז, כח)

"למה פרשה זו סתומה? לפי שכיוון שנפטר יעקב אבינו נפתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, שהתחילו לשעבדם" (רש"י) יש להקשות:

(א) הרי בפרשת וארא כתב רש"י¹⁰ "כל זמן שאחד מן השבטים קיים לא היה שעבוד" – בניגוד למשתמע מדברי רש"י כאן שצרת השעבוד החלה "כיוון שנפטר יעקב אבינו", בעוד השבטים חיים וקיימים?
(ב) איך ייתכן שהשעבוד החל מיד לאחר פטירת יעקב – בחייו של יוסף, שהיה שליטה של ארץ מצרים, ובלעדיו "לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים"¹¹?

9. ראה גם במפרשי רש"י – רא"ם, גור אריה, משכיל לדוד. ועוד.

10. ו, טז.

11. מקץ מא, נד.